

„Prawo prasowe wobec wyzwań współczesności”. Sprawozdanie z konferencji Instytutu Dziennikarstwa UW z cyklu „Tożsamość nauk o mediach”, Warszawa, 20–21 czerwca 2013 roku

Maria Łoszevska-Ołowska

Ogólnopolska konferencja „Prawo prasowe wobec wyzwań współczesności” to kolejne spotkanie konferencja zorganizowane przez Instytut Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego w ramach zapoczątkowanego w 2012 r. cyklu „Tożsamość nauk o mediach”.

W ubiegłym roku uczestnicy konferencji poświęconej nowej dyscyplinie naukowej skupili uwagę przede wszystkim na kwestiach związanych z obszarem badawczym właściwym dla nauk o mediach. W tym roku ideą przewodnią był jeden z nich, związany z szeroko pojętym prawem mediów.

W zamierzeniu organizatorów konferencja miała być próbą szerokiego spojrzenia na regulacje prawne odnoszące się do prasy drukowanej, radia i telewizji oraz prasy w internecie, bez ograniczania się jedynie do dyskusji nad ustawą prawo prasowe. Prawo mediów to bowiem obszerna grupa regulacji pomieszczonych w wielu aktach normatywnych, w tym ustawie o radiofonii i telewizji, kodeksie karnym, kodeksie postępowania karnego, kodeksie cywilnym czy ustawie o dostępie do informacji publicznej. Stąd też zaproszenie zostało skierowane do wszystkich, którzy zainteresowani są wytyczeniem nowych ram prawnych dla współczesnej, szeroko pojętej prasy, a w swych badaniach do-

tykają kwestii, które prawo niejednokrotnie wtórnie (poprzez określone zapisy) dookreśla i sankcjonuje. Poza prawnikami w wymianie poglądów wzięli udział między innymi socjologowie, etycy, językoznawcy, badacze nowych mediów.

Konferencja rozpoczęła się od wręczenia dyplomu doktorowi Bartłomiejowi Seclerowi z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – zwycięzcy VI edycji konkursu „Studiów Medioznawczych” na najlepszą pracę doktorską z zakresu nauk o mediach¹. Nagrodę wręczyli Prorektor ds. Nauczania i Polityki Kadrowej UW – prof. Tadeusz Tomaszewski oraz Dyrektor Instytutu Dziennikarstwa UW – prof. Marek Jabłonowski.

W pierwszym dniu konferencji obrady miały charakter plenarny. Sesja została podzielona na dwie części. Pierwszą, *stricte* prawniczą, rozpoczęło wystąpienie prof. Jacka Sobczaka, zatytułowane *Wolność słowa – perspektywa USA*. Referat ten był poświęcony przede wszystkim odpowiedzialności dziennikarza za słowo w Stanach Zjednoczonych, z uwzględnieniem polskich realiów. Tej jakże ważnej kwestii, w dużej mierze, poświęciła także referat – *Wolność wypowiedzi wobec wyzwań współczesnego świata* – prof. Ewa Nowińska. Odnosząc się do polskiej

¹ Promotorem dysertacji dr. Bartłomieja Seklera pt. *Książki Józef Tischner w polskich środkach masowego przekazu (1955–2000)*. *Studium politologiczno-medioznawcze* był prof. dr hab. Marcelem Kosman [przypr. red.].

rzeczywistości, wzięła pod uwagę konkretne, rozstrzygane przez sądy cywilne, sprawy.

Z perspektywy europejskiej na zagadnienie odpowiedzialności mediów spojrział prof. Ireneusz C. Kamiński. W referacie *Najnowsze orzecznictwo strasburskie w sprawach dziennikarskich* zarysował kilka, wyraźnie ujawniających się w wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, wątków. Pokazał też, jak na przestrzeni lat zmieniały się tendencje orzecznicze i w jakim miejscu jesteśmy obecnie. Szczególnie dużo uwagi referent poświęcił kwestii tzw. sensacyjności materiału jako przesłance branej pod uwagę przez ETPC przy rozstrzygnięciu o bezprawności publikacji.

Prof. Izabela Dobosz, w wystąpieniu pt. *Komunikaty urzędowe jako instrument ograniczający wolność mediów*, zajęła się obowiązkiem zamieszczania pism tego rodzaju, dostrzegając w tym element ograniczający wolność słowa. Autorka zgłosiła postulat zreformowania tej instytucji, poprzez np. zniesienie sankcji karnej za brak publikacji urzędowej wypowiedzi. Nie wykluczyła też definitywnego odejścia od regulacji tej kwestii w znowelizowanym prawie prasowym.

Kolejne wystąpienie, prof. Ewy Ferenc-Szydełko, pt. *Polskie a czeskie prawo prasowe. Uwagi prawno porównawcze*, pozwoliło uczestnikom poznać podstawowe założenia czeskiego prawa prasowego. Rozwiązania naszych południowych sąsiadów zostały pokazane w konfrontacji z regulacjami polskimi. Szczególnie ciekawe wydają się różnice, w tym odmienne spojrzenie na tak podstawową instytucję, jaką jest tajemnica dziennikarska.

Jako ostatni w pierwszej części sesji głos zabrał dr hab. Jędrzej Skrzypczak. Referat *Status prawny mediów spersonalizowanych* stanowił analizę statusu zarówno usług medialnych na żądanie, jak również tych form aktywności medialnych, które pozwalają na utworzenie w ramach nadawania streamingowego programu zindywidualizowanego. Przykładem takiego rozwiązania jest projekt Netradio.

Druga część sesji plenarnej nie dotyczyła zagadnień ściśle normatywnych, choć dotyczyła kwestii podejmowanych i regulowanych prawem. Taki charakter miały wystąpienia dotyczące zawodu dziennikarza i definiowania samego pojęcia prasy. Problematykę tę podjęli prof. Tomasz Goban-Klas, w wystąpieniu *Powikłanie terminologii medialnej: medium, media, mediumus, Communications*, oraz prof. Teresa Sasińska-Klas, w referacie *Zawód dziennikarz – przeszłość, czy przyszłość*. To, czy definicja prasy zawarta w ustawie prawo prasowe, podobnie jak pomieszczona w tym akcie definicja dziennikarza, pozostają aktualne, czy wymagają rewizji, stanowi jedno z bardziej nurtujących zagadnień dla badaczy mediów i prawników zajmujących się tym obszarem. Prawo i etyka zawsze pozostawały wobec siebie w silnej zależności. Kwestii tej poświęcił swoje wystąpienie, zatytułowane *Ile jest etyki w kodeksach etyki dziennikarskiej – specyfika kodeksów etycznych*, ksiądz prof. Michał Drożdż. Prelegent postawił tezę, że głównym problemem współczesnego dziennikarstwa i całej mediosfery nie jest brak słusznych regulacji etycznych, ale raczej trudności w praktycznej realizacji zasad, norm, przekonań i cnót. Podkreślił też, że etyka mediów jest płaszczyzną komplementarną wobec prawa medialnego, od którego uzyskuje konieczne wsparcie w sankcjonowaniu zewnętrznym podstawowych zasad etycznych, chroniących godność każdego człowieka.

Jako ostatni w pierwszym dniu zabrał głos prof. Mirosław Karwat, poświęcając wystąpienie *Medialna demoralizacja dziennikarzy, polityków, politologów* temu szczególnemu, jak to określił, „miłosnemu trójkątowi” tytułowych podmiotów.

Drugiego dnia uczestnicy obradowali w toczących się równoległe panelach. Pierwszy z nich zatytułowany „Zawód dziennikarza” skupił grono badaczy na co dzień zajmujących się różnorodnymi obszarami badawczymi. W gronie prelegentów znaleźli się prawnicy, etycy,

specjaliści od reklamy, językoznawcy. To pozwoliło wielokontekstowo i z różnych perspektyw spojrzeć na zawód dziennikarza, ocenić jego kondycję i pokusić się o refleksję nad jego przyszłością. Panel rozpoczął się od wystąpienia dr Joanny Taczkowskiej-Olszewskiej. W wystąpieniu *Przyszłość zawodu dziennikarza w Polsce – wariantowe modele rozwiązań prawnych* prelegentka szeroko odniosła się do rozwiązań na przyszłość, opierając się na refleksji nad tym, co dziś szczególnie boli i przeszkadza. Jej zdaniem definiowanie zawodu dziennikarza powinno odbywać się poprzez uwzględnienie odmiennych kryteriów niż znajdujące zastosowanie w odniesieniu do pozostałych profesji, a także poprzez ostrożne korzystanie z wzorców obowiązujących w innych państwach.

W panelu tym pojawiły się także wystąpienia dotyczące statusu zawodu dziennikarskiego obecnie (dr Adam Szynol, dr Szymon Ossowski oraz dr Agnieszka Stępińska), wyzwań, jakie stawiają przed dziennikarzami rynek i technologia (dr Tadeusz Kononiuk), postrzegania dziennikarzy jako PR-owców (dr Anna Jupowicz-Ginalska), profesjonalizmu i etyki mediów w Polsce po 1989 r. (dr Jacek Wojsław) i zagadnienia *cloud computing* (dr Bogdan Fischer).

Panel drugi, zatytułowany „Wolność słowa – aspekty prawne i medioznawcze”, podobnie jak pierwszy skupił wszechstronne grono badaczy z całej Polski. Część ta zdominowana została problematyką mowy nienawiści. Swoje wystąpienia poświęcili jej dr Maciej Siwicki, mgr Anna Dudzińska, mgr Marika Boińska oraz dr Marek Jeleniewski. W dalszej części mgr Agnieszka Całek odniosła się na przykładzie marek „Harry Potter” i „Wiedźmin” do prawnego aspektu rozwoju tzw. marek konwergentnych, funkcjonujących w przemyśle medialnym i rozrywkowym. Ich cechą charakterystyczną jest to, że zbudowane są na kanwie fabularnych historii opartych na znanych w kulturze motywach. W tej części wystąpił też dr Bartosz Hordecki, odnosząc się do prawa przedruku

w Wielkiej Brytanii w perspektywie historycznej.

Ostatni trzeci panel – „Prawo prasowe jako gwarant fundamentalnych praw obywatelskich” – zgromadził przede wszystkim grono prawników zajmujących się mediami. Referaty obracały się wokół licznych zagadnień szeroko pojętego prawa prasowego. O problemach regulacji mediów masowych w prawie Unii Europejskiej mówiła dr hab. Alicja Jaskiernia. Kwestie związane z obowiązkiem zachowania szczególnej staranności i rzetelności dziennikarskiej podjął dr Marek Chyliński. Jakże ważnej, z punktu widzenia odpowiedzialności dziennikarskiej, kwestii rozróżniania faktów i opinii, poświęciła wystąpienie dr Lucyna Szot. Analizy najnowszego orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie ochrony dóbr osobistych w internecie dokonała mgr Barbara Pawlak. Nad sprostowaniem prasowym pochylił się mgr Krzysztof Drozdowicz. Kilku prelegentów odniosło się, z różnych perspektyw, do kwestii sprawozdawczości sądowej (dr Barbara Mąkosa-Stępkowska i mgr Agata Raczkowska oraz mgr Michał Boczek). Nadto referenci poświęcili czas zagadnieniom obowiązkowej rejestracji dzienników i czasopism (dr Elżbieta Czarny-Drozdziejko), uregulowaniom prawnym i etycznym dotyczącym reklamy w prasie drukowanej i internetowej, ze szczególnym uwzględnieniem artykułów sponsorowanych (dr Maria Łoszevska-Ołowska), wykonywaniu prawa do informacji publicznej przez media (dr Magdalena Niziołek), klauzuli sumienia (dr Bartłomiej Secler), problemom etycznym związanym z internetem jako źródłem informacji (dr Bartosz Głowacki), interesowi społecznemu w publikacjach prasowych (dr Katarzyna Bleszyńska), ochronie tajemnicy dziennikarskiej w postępowaniu cywilnym (dr Michał Zaremba).

Liczba i różnorodność tematów podjętych w wystąpieniach pokazuje, jak szeroki jest zakres badań nad prawem mediów. Co więcej – to, jaki będzie kształt regulacji, nie powinno zależeć od

samych prawników. Ogrom definicji i instytucji, które wymagają rewizji, musi uwzględniać dziś istniejący kontekst społeczny i kulturowy. W dyskusjach nad kształtem nowych, tak długo oczekiwanych uregulowań, powinno więc uczestniczyć nie tylko środowisko prawników, ale też badaczy mediów. Istnienia takiej potrzeby, dowodziły nie tylko ustalenia uczestników zawarte w referatach, ale też dyskusje, których bolączką była, jak zwykle, zbyt mała ilość czasu. Pozostaje mieć nadzieję, że na następnym spotkaniu do podjętych a niedokończonych rozmów i dyskusji będzie można powrócić.

Referaty wygłoszone podczas konferencji:

Dzień pierwszy – sesja plenarna:

- prof. dr hab. Jacek Sobczak (Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej; Uniwersytet Warszawski) *Wolność słowa – perspektywa USA*
- prof. dr hab. Ewa Nowińska (Uniwersytet Jagielloński) *Wolność wypowiedzi wobec wyzwań współczesnego świata*
- prof. dr hab. Izabela Dobosz (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie) *Komunikaty urzędowe jako instrument ograniczający wolność mediów*
- prof. dr hab. Ewa Ferenc-Szydełko (Uniwersytet Opolski) *Polskie a czeskie prawo prasowe. Uwagi porównawcze*
- prof. dr hab. Ireneusz C. Kamiński (Polska Akademia Nauk) *Najnowsze orzecznictwo strasburskie w sprawach dziennikarskich*
- dr hab. Jędrzej Skrzypczak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) *Status prawny mediów spersonalizowanych*
- prof. dr hab. Tomasz Goban-Klas (Uniwersytet Jagielloński) *Powikłanie terminologii medialnej: medium, media, mediumus, communications*
- ks. prof. dr hab. Michał Drożdż (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie) *Ile jest*

etyki w kodeksach etyki dziennikarskiej – specyfika kodeksów etycznych

- prof. dr hab. Teresa Sasińska-Klas (Uniwersytet Jagielloński) *Zawód dziennikarza – przeszłość czy przyszłość?*
- dr hab. Alicja Jaskiernia (Uniwersytet Warszawski) *Problemy regulacji mediów masowych w prawie UE*
- prof. dr hab. Mirosław Karwat (Uniwersytet Warszawski) *Medialna demoralizacja dziennikarzy, polityków, politologów*

Dzień drugi:

Panel I: „Zawód dziennikarza – aspekty prawne i medioznawcze”

- dr Joanna Taczowska-Olszewska (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) *Przyszłość zawodu dziennikarza w Polsce – wariantowe modele rozwiązań prawnych*
- dr Adam Szynol (Uniwersytet Wrocławski) *Multimedialny kombajn – status współczesnego dziennikarza*
- dr Szymon Ossowski, dr Agnieszka Stępińska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) *Dziennikarze polscy pierwszej dekady XXI wieku*
- dr Tadeusz Kononiuk (Uniwersytet Warszawski) *Zawód dziennikarza wobec wyzwań determinizmu rynkowego i technologicznego*
- dr Jacek Wojsław (Uniwersytet Gdański) *Profesjonalizm i etyka mediów w Polsce po 1989 roku – pomiędzy informowaniem a propagandą*
- dr Anna Jupowicz-Ginałska (Uniwersytet Warszawski) *Dziennikarz jako PR-owiec, dziennikarz jako twarz marki – analiza problemu*
- dr Bogdan Fischer (Uniwersytet Jagielloński) *Cloud computing – zagrożenie czy szansa dla mediów?*

Panel II: „Wolność słowa – aspekty prawne i medioznawcze”

- dr Maciej Siwicki (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; Kujawsko-Pomorska

- Szkoła Wyższa w Bydgoszczy) *Przeciwdziałanie rasizmowi, ksenofobii i faszyzmowi w Internecie. Aspekty prawnekarne*
- mgr Anna Dudzińska (Wyższa Szkoła Zarządzania i Informatyki w Rzeszowie) *Materiały dziennikarskie i ich bohaterowie a mowa nienawiści w Internecie. Prawo prasowe wobec postępu technologicznego*
 - mgr Marika Boińska (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) *Korwin-Mikke to faszysta! – czyli o mowie nienawiści w blogach internetowych polskich polityków (ale nie tylko) na tle fundamentalnych praw obywatelskich*
 - dr Marek Jeleniewski (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) *Język nienawiści jako narzędzie walki z Żydami i Niemcami na przykładzie prasy wielkopolskiej w Drugiej RP*
 - dr Marek Zimnak (Dolnośląska Szkoła Wyższa) *Typologia form publicystycznych nt. wyższej edukacji i zagadnienia prawa prasowego w nich się pojawiające*
 - mgr Agnieszka Cątek (Uniwersytet Jagielloński) *Rozwój poza prawem, czyli przemysł medialny w kulturze konwergencji*
 - dr Bartosz Hordecki (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) *Spojrzenie na prawo przedruku w perspektywie 1840 roku (perspektywa brytyjska)*
- Panel III: „Prawo prasowe jako gwarant fundamentalnych praw obywatelskich”
- dr Marek Chyliński (Uniwersytet Opolski) *Obowiązek zachowania szczególnej staranności i rzetelności przy zbieraniu i wykorzystaniu materiałów prasowych a profesjonalizm dziennikarski*
 - dr Lucyna Szot (Uniwersytet Wrocławski) *Spór o rozróżnianie faktów i opinii*
 - mgr Barbara Pawlak (Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej) *Ochrona dóbr osobistych w Internecie w kontekście najnowszego orzecznictwa Sądu Najwyższego*
 - mgr Krzysztof Drozdowicz (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) *Sprostowanie prasowe jako prawny instrument budowania marki*
 - mgr Michał Boczek (Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej) *Rzeczywistość sprawozdawczości sądowej w kontekście prawa prasowego jako gwarant fundamentalnych praw obywatelskich*
 - mgr Agata Raczowska (Uniwersytet Warszawski) *Sprawozdawczość sądowa w sprawach karnych jako czynnik kształtujący świadomość prawną*
 - dr Barbara Mąkosa-Stępkowska (Uniwersytet Warszawski) *Medialny obraz ofiary przestępstwa – prawne i etyczne uwarunkowania*
 - dr Ksenia Kakareko (Stowarzyszenie Wydawców Reppol; Uniwersytet Warszawski) *Pozycja wydawcy w polskim systemie prawnym*
 - dr Elżbieta Czarny-Drożdżejko (Uniwersytet Jagielloński) *Obowiązkowa rejestracja dzienników i czasopism*
 - dr Maria Łoszevska-Ołowska (Uniwersytet Warszawski) *Uregulowania prawne i etyczne dotyczące reklamy w prasie drukowanej i internetowej – wybrane problemy*
 - dr Magdalena Niziołek (Uniwersytet Warszawski) *Wykonywanie prawa do informacji publicznej przez media*
 - dr Bartłomiej Secler (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) *Prawo prasowe a postulat respektowania klauzuli sumienia*
 - dr Bartosz Głowacki (Warszawska Wyższa Szkoła Humanistyczna) *Internet jako źródło informacji dla dziennikarza – wybrane problemy o charakterze etycznym*
 - dr Katarzyna Błęszyńska (Uniwersytet Warszawski) *Interes społeczny w publikacjach prasowych*
 - dr Michał Zaremba (Uniwersytet Warszawski) *Ochrona tajemnicy dziennikarskiej w postępowaniu cywilnym*